

Čo nevidieť v novom zákone o EMAS-e

Prepojenie medzi priemyslom a životným prostredím je veľmi úzke, komplexné a závažné. Téma *priemysel a životné prostredie* patrila k najviac diskutovaným už od čias, kedy sa začali vo svete objavovať prvé environmentálne vízie a úvahy. Hľadanie nástrojov pre efektívne riešenie tohto vzťahu závisí od mnohých faktorov. V súčasnosti je to cieľom aj prebiehajúcich procesov v lisabonskom programe spoločenstva a tiež vnútroštátnych reformných programov v rámci politiky súdržnosti EÚ na roky 2007 - 2013, ktorá sa zameriava na realizáciu obnoveného Lisabonskej stratégie. K nástrojom, spĺňajúcim kritériá reformy lisabonského typu, patrí aj EMAS (Eco-Management Audit Scheme) - schéma pre environmentálne manažérstvo a audit, ustanovená nariadením Európskeho parlamentu a rady (ES) č. 761/2001.

Tri etapy vo vývoji EMAS

EMAS I bol schválený v roku 1993 na pomoc firmám z oblasti priemyslu. Založený bol na štruktúrovanom prístupe k riadeniu environmentálnych aspektov výrobných a iných činností.

V roku 2001 bol schválený EMAS II, ktorého jadrom sa stala norma ISO 14 001:1996. Bol doplnený o možnosť používania imidžového loga, ktoré dovoľuje využívať zásadu: „Kto robí viac pre životné prostredie než vyžadujú právne predpisy, zaslúži si byť odmenený v trhovom, konkurenčnom prostredí.“ V tejto vývojovej etape sa rozšírila možnosť účasti v EMAS-e aj pre organizácie z oblasti podnikateľských služieb i verejnej správy. Začiatkom roku 2005 sa na úrovni ES začali práce na príprave návrhu ďalšej vývojovej etapy EMAS III, s ambíciou naplniť požiadavky „schémy manažérstva udržateľného rozvoja“ (SMS).

Cieľ a účel platného EMAS

Cieľom EMAS je podporovať sústavné zlepšovanie environmentálneho správania sa založené na systematickom, objektívnom hodnotení účinnosti environmentálneho manažérstva podľa ISO 14 001 doplnené o preukázanie štyroch požiadaviek explicitne stanovených v prílohe IB1-4 nariadenia ES č 761/2001. Ide o: dodržiavanie právnych predpisov (na území, ktoré má manažment organizácie pod kontrolou); environmentálne správanie sa or-

ganizácie (prostredníctvom merateľných ukazovateľov v pravidelných trojročných cykloch); externú komunikáciu (formou poskytovania informácií o environmentálnom správaní otvoreným dialógom s verejnosťou a ostatnými subjektmi; a zapojenie zamestnancov organizácie do procesu zlepšovania environmentálneho správania (obr. 1). Účelom EMAS-u je umožniť hodnotenie úrovne environmentálneho správania organizácií v rámci celého ekonomického priestoru ES, umožniť súťaž, v ktorej atribúty, akými sú výkonnosť (podnikateľská, environmentálna), dôveryhodnosť, priehľadnosť, majú osobitný význam.

Právna stránka EMAS

Nariadenie ES č. 761/2001 (v súlade s čl. 10 a čl. 249 Zmluvy o EÚ) je priamo aplikovateľné a bezprostredne účinné vo všetkých členských štátoch. Jeho vykonanie na národnej úrovni si však vyžaduje adaptáciu -

doplnenie inštitucionálneho rámca a úpravu procesných a správnych pravidiel. Toto nariadenie zabezpečuje rovnaké uplatňovanie požiadaviek EMAS v rámci celého ES, stanovením spoločných pravidiel, postupov a základných požiadaviek. Na členské štáty ponecháva opatrenia, ktoré je možné primerane vykonať na národnej úrovni (opatrenia na zvýšenie účasti organizácií v EMAS a pod.).

V podmienkach Slovenskej republiky vykonanie nariadenia č. 761/2001 bude zabezpečovať zákon o environmentálnom overovaní a registrácii organizácií v schéme ES pre environmentálne manažérstvo a audit a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý bol schválený v NR SR 23. septembra 2005, nadobudne účinnosť 1. 1. 2006, a zruší doteraz platný zákon č. 468/2002 Z. z. a vyhlášku MŽP SR č 90/2004 Z. z.

Nový zákon upravuje najmä: práva a povinnosti organizácií so sídlom v SR pri ich registrácii, akreditáciu environmentálnych overovateľov a dozor nad činnosťou environmentálnych overovateľov, pôsobnosť orgánov štátnej správy vo veciach environmentálneho manažérstva a auditu, a zodpovednosť za porušovanie povinností ustanovených týmto zákonom a príslušnými predpismi ES.

Štruktúru základných prvkov EMAS v zmysle nariadenia ES č.761/2001 a vzťahy medzi nimi podľa zákona o environmentálnom overovaní a registrácii organizácií v schéme ES pre environmentálne manažérstvo a audit a o zmene a doplnení niektorých zákonov znázorňuje obr. č. 2 (pozri prílohu s. 5).

V nadnárodnej úrovni štruktúru tvoria (okrem 3 základných orgánov EÚ - komisie, rady a parlamentu): Výbor EMAS - regulatórny výbor zložený zo zástupcov členských štátov pomáhajúci komisii a Fórum NAO - zložené zo zástupcov národných akreditačných orgánov. Ďalej je pri komisii vytvorený Helpdesk EMAS - poradný orgán pre odbornú i širokú verejnosť v záležitostiach EMAS, ktorý súčasne vedie a aktualizuje aj register organizácií, register území vplyvu organizácií a register environmentálnych overovateľov. Minimálne raz do roka sa koná porada zástupcov príslušných národných orgánov. V rámci SR základné prvky EMAS tvoria príslušný orgán

Obr. č. 1

- MŽP SR (ktorému pomáha SAŽP/ COHEM-OEM Trnava), akreditačný orgán (SNAS), environmentálni overovatelia, organizácie a správne orgány.

Vzťahy medzi jednotlivými účastníkmi v procese registrácie, pri vedení registra organizácií, podpore účasti organizácií sú upravené v § 2 až § 6 zákona. Akreditáciu environmentálnych overovateľov a dozor nad ich činnosťou upravujú § 7 až § 14 zákona a upresní vykonávací vyhláška MŽP SR. V procese akreditácie/dozoru, resp. procese overovania požiadaviek nariadenia ES č. 761/2001 sa uplatnia medzinárodné normy (ISO), metodické smernice pre akreditáciu (MSA). Pôsobnosť orgánov štátnej správy je vymedzená v § 15 a § 16 zákona. Spoločným prechodným a záverečným ustanoveniam sa venujú § 17 až § 20 zákona.

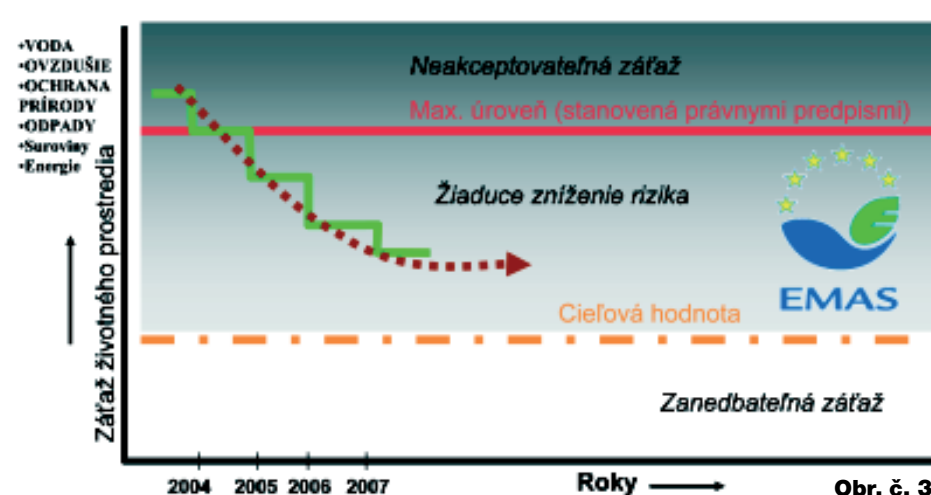
Návrh vykonávacej vyhlášky k novému zákonu je v súčasnosti v schvaľovacom procese.

Funkčná stránka EMAS

Riešenie vzťahu *organizácia - životné prostredie* v EMAS je založené na procesne orientovanej norme ISO 14 001 (EMS), ktorá je postavená na všeobecnom manažérskom modeli riadenia zmeny. S uplatňovaním tejto normy má na Slovensku skúsenosť cca 250 organizácií, ktoré mali potvrdenú funkčnosť systému certifikátom k 30. 6. 2005. Snahou manažmentu je prepojiť (integrvať) pozitívny vzťah organizácie k životnému prostrediu so snahou o úspech vo svojej činnosti. Nehľadajú sa iba možnosti zníženia napr. environmentálnej záťaže ovzdušia, tvorby odpadových vôd, ale, pochopiteľne, v súlade so zameraním organizácie aj úspory v energii, surovinách, materiáloch a iných zdrojoch, ktoré výrazne ovplyvňujú jej efektívnosť.

V prípade EMAS nejde o jednorazovú krátkodobú kampaň, ale o sústavné zlepšovanie environmentálneho správania organizácie, ktorá to môže dôveryhodným spôsobom preukázať. **Práve požiadavka (príloha IB2 nariadenia ES č. 761/2001) preukázať systematické zlepšovanie environmentálneho správania, robí EMAS náročným nielen pre organizácie, ale aj zúčastňujúce sa inštitúcie (obr. 3).**

Rozdiel medzi EMAS - nariadením ES č. 761/2001 a populárnejším EMS podľa medzinárodnej normy ISO 14 001 je v tom, že funkčnosť systému podľa ISO 14 001 potvrdzuje na základe externého auditu certifikačná spoločnosť, ktorá o tom vydá aj certifikát, zatiaľ čo plnenie požiadaviek EMAS overuje akreditovaný envi-

Obr. č. 3

ronmentálny overovateľ a proces pokračuje na príslušnom národnom orgáne pre EMAS, ktorý v podmienkach Slovenska má charakter správneho konania. Registrácia končí zapísaním do centrálneho registra na úrovni EÚ a priznaním práva organizácii používať imidžové logo EMAS s registračným číslom. Udržanie sa v registri si od organizácie vyžaduje prostredníctvom environmentálneho vyhlásenia vypracovaného na tri roky poskytovať každoročne aktualizované/overovateľom potvrdené informácie o sústavnom zlepšovaní environmentálneho správania organizácie. *Registrácia v EMAS predstavuje vládnú záruku plnenia požiadaviek právnych predpisov na ochranu životného prostredia.* To je hlavný rozdiel oproti certifikácii podľa ISO 14 001 a rozhodujúca *pridaná hodnota zaregistrovaných organizácií* (obr. 4 - príloha s. 5).

Zjednodušenie EMAS, využívanie spojení a synergie - súčasť procesu „lepšej regulácie“.

Miera pridanej hodnoty registrácie sa odvíja od kľúčového procesu (implementácie požiadaviek EMAS v organizácii) a zvyšujú ju podporné procesy v závislosti od spolupráce a nadväznosti činností zúčastňujúcich sa inštitúcií - vlastníkov príslušných procesov. Prehĺbenie porozumenia týmto otázkam umožňuje zjednodušovanie požiadaviek, znížovanie administratívnych nákladov, na úrovni organizácie modernizáciu - environmentálnu inováciu (predovšetkým na základe dobrovoľnej bázy) - posun smerom k zdieľaným systémom. Práve to je rozhodujúca úloha schémy pre environmentálne manažérstvo a audit na národnej úrovni. Model procesov EMAS na národnej úrovni SR možno rozčleniť do 5 základných procesov schematicky zobrazených na obr. 5. Od týchto procesov, hierarchicky postavených na najvyššej úrovni, sa odvíjajú všetky detailné procesné toky, ktorých spravovanie, resp. manažovanie sa rieši právnymi, resp. technickým predpismi.

Implementácia požiadaviek EMAS v organizácii: nariadenie ES 761/2001 čl. 3 ods. 2 písm. a), b), c); rozhodnutie 680/2001 (obr. 6).

Poverenie akreditačného orgánu a dohľad nad jeho činnosťou: nariadenie ES 761/2001 čl. 4, nový zákon/2005 Z. z. §7, §15, ISO/IEC 17011: 2004 (obr. 7).

Akreditácia overovateľov a dozor nad ich činnosťou: nariadenie ES 761/

2001 čl. 3 ods. 2 písm. a), b), c), nový zákon/2005 Z. z. § 10, § 11, § 12, § 13, § 14, vyhláška MŽP SR, MSA-CE/02 2002 (smernica EA-7/02 na akreditáciu certifikačných orgánov pre SEM), obr. 8.

Overovanie požiadaviek EMAS a potvrďovanie platnosti environmentálneho vyhlásenia / informácií: nariadenie ES 761/2001 čl. 3 ods. 2 písm. d), STN ISO 19011: 2002 (obr. 9).

Registrácia organizácií a udržiavanie registrácie: nový zákon/2005 Z. z., § 2, § 3, § 15, vyhláška MŽP SR (obr. 10), pozn.: obr. 6 - 10 nájdete v prílohe na s. 5 - 6.

Pri lepšom pochopení možností týchto spojení sa dá využiť synergie opatrení, súdržnosť prostredia osobitne dôležitá pre financovanie podľa budúcich finančných výhládov ES. Definícia organizácie (čl. 2. písm s) nariadenia ES č.761/2001) umožňuje zoskupovanie rôznych osôb viazaných navzájom dokumentovaným vzťahom spolupráce pod vedením zodpovednej osoby - dáva veľké možnosti aplikácie v oblasti rozvoja regiónov.

Záver

EMAS je akronym anglického názvu schémy pre environmentálne manažérstvo a audit, vytvorenej ako systémový nástroj na ochranu životného prostredia a trvalo udržateľný rozvoj v rámci Európskej únie. Je založený na riadení environmentálnych aspektov činností ako základných prvkov procesov organizácií. To umožňuje prostredníctvom vhodných nástrojov a techník integrovať do bežných manažérskych konceptov požiadavky na ochranu životného prostredia a mení ju zvnútra. Celá organizácia z dôvodu zachovania svojej konkurencieschopnosti neprerušite obnovuje svoje postupy a kompetencie, v rámci ktorých reaguje na požiadavky ochrany životného prostredia. Schéma sa snaží túto aktivitu organizácie oceniť mechanizmami trhového prostredia. Na takto získanej pridanej hodnote sa podieľa súhrn faktorov, medzi ktoré patrí aj dôveryhodnosť podporných procesov schémy.

Snahou zákona je zabezpečovať a zlepšovať spoluprácu a nadväznosť činností rôznych subjektov na nadnárodnej, národnej a lokálnej úrovni - v súlade s myšlienkou partnerstva - a tým zosilňovať súčinnosť medzi ochranou životného prostredia a hospodárskym rastom.

Logo EMAS je verejná celoeurópska ochranná značka pre environmentálne manažérstvo a komunikáciu, výhody ktorej môžu využívať organizácie z výroby sféry, zo sféry služieb, regionálne organizácie, samosprávne orgány a iné inštitúcie.

Ing. Robert Briák

Ministerstvo životného prostredia SR

Ilustračné foto: Peter Chynoradský

Obr. č. 5